

De Van Logterens in de Vechtstreek

Reeds enige malen is beeldwerk van vader Ignatius (1685-1732) en zoon Jan van Logteren (1709-'45) in de Vechtstreek opgespoord en vervolgens beschreven in de jaarboekjes van O.G.Niftarlake.

Het blijkt uit het eind 2005 verschenen boek over beide beeldhouwers en stuc-kunstenaars¹ dat er van hen nog veel meer in onze streek te vinden is. Dit artikel bedoelt een overzicht te geven van hun decoratieve werk dat nog in de streek aanwezig is of daar voorheen stond en nog bestaat.

Boom en Bosch, Breukelen

Het eerste werk, dat dateert uit 1712, is en was, deels, te vinden op de voormalige buitenplaats **Boom en Bosch** in Breukelen. Daarvan geeft het artikel van Fischer² een uitvoerige beschrijving waarnaar hier verwezen wordt.

Driemond aan het Gein en de Gaasp

Was het beeldwerk van Ignatius op **Boom en Bosch** niet gesigineerd noch geda-teerd, dat is wel het geval met de grote fonteingroep die hij voor het park met de grote vijver daarin van het huis **Driemond** aan het noord einde van het Gein maakte. Ignatius signeerde dat werk met 'I.V.LOGTEREN A° 1714'³. In *'De Ze-gepraalende Vecht'* uit 1719 staat de fontein twee maal afgebeeld, op Pl. 94 en 95. Op die platen zijn ook zes bustes en vier putti op pedestallen, twee vazen en een groter los beeld op de zichtas te zien (dat laatste kan een Neptunus beeld zijn zoals beschreven in een latere veilingcatalogus). Waarschijnlijk waren al die beelden afkomstig uit het Van Logteren atelier.

De typisch barokke symboliek van de beelden op de fontein is door Fischer uit-gezocht en is als volgt: de drie beelden staan voor de drie 'stromen' die bij Drie-mond uitmondten en waar het huis naar genoemd is. Dat zijn de Gaasp, het Smal Weesp en het Gein. De stroomgod met de drietand vertegenwoordigt het Gein, de putto met de lier op de dolfinj – Arion dus – het Smal Weesp en de fraaie nimf, die eertijds een scheepje op haar hand droeg, de Gaasp (Afb. 1) Dat scheepje duidde mogelijk op het trekjacht waarmee de eigenaar zich uit de stad naar zijn buiten liet vervoeren. De fontein is gehakt uit Bentheimer zand-steen, dat de tand des tijds wonderwel weerstaat. Het materiaal heeft echter de

Afb. 1. Fonteinpartij door Ignatius van Logteren, gemaakt voor het buiten Driemond aan het Gein in 1714, nu staand voor het huis Frankendael aan de Middenweg te Amsterdam. Foto RDMZ.

nare eigenschap bij de beeldhouwer de dodelijke aandoening silicosis te veroorzaken, zowel vader als zoon Van Logteren zijn daaraan waarschijnlijk jong overleden.

De fontein werd al in de late 18de eeuw op eerder genoemde veiling verkocht en is nu te bewonderen voor het huis **Frankendael** in de Watergraafsmeer aan de Middenweg te Amsterdam. Onderzoek naar het toen eveneens geveilde levensgrote Neptunus beeld leidde naar twee nog bestaande exemplaren, beide door Ignatius van Logteren gesigineerd waarvan er een mogelijk dat van **Driemond** kan zijn. Eén staat in de overtuin van museum Bisdom van Vliet in Haastrecht, is volledig 'I. VAN LOGTEREN' gesigineerd, maar draagt als datering het jaar 1720, net een jaar te laat dus om al in *De Zegepraalende Vecht* te kunnen staan. Het prachtige beeld moet natuurlijk erg lijken op dat wat op **Driemond** gestaan heeft. Het andere staat in Beetsterzwaag in de overtuin van huis **Lyn-denstein** en is slechts gemonogrammeerd 'IVL'. De hardstenen buikige sokkel waar het beeld op staat lijkt origineel en is gedecoreerd in een late Lodewijk XIV stijl. Het beeld is wat minder overtuigend, meer routineus dan het Haastrechtse beeld en zal van ca. tien jaar later dateren en kan dan niet het **Driemond** beeld zijn.

Afb. 2. Ontwerp voor de tuingevel van huis Ouderhoek, door Ignatius van Logteren getekend in 1719/'20. Foto K.O.G.

Otterspoor, Maarssen

Over het ter plekke nog bestaande hek van het verdwenen buiten **Otterspoor** aan het Zandpad ten noorden van Maarssen schreef ondergetekende reeds tien jaar geleden⁴. Ignatius van Logteren ontwierp en hakte de zandstenen hek-pilaren in 1719.

Ouderhoek, Nieuwersluis

Een volgend, door Fischer op goede gronden aan Ignatius van Logteren toegeschreven, project is het ontwerp van het huis **Ouderhoek** te Nieuwersluis, dat 1719-'20 te dateren is. Eerder werd het ontwerp aan Jean Coulon toegeschreven⁵. Het huis werd rond 1720 gebouwd voor Jean de Wolff op de plaats van het in *De Zegepraalende Vecht* als nr. 47 afgebeelde oude huis. De Wolff had de buitenplaats toen net geërfd van zijn ongetrouwde neef Anthony van Hoek. Het centrale reliëf in het ontwerp voor de tuingevel (Afb. 2) toont twee putti in een Vanitas voorstelling. De linker, staande, putto, heft twee schalen met vruchten op, een klein altaar links van hem schijnt aan te duiden dat hij die in dank aan de goden offreert. Hij symboliseert de heerlijkheid van het leven op de buitenplaats. De rechter putto contrasteert daarmee, hij is berustend gezeten, houdt een hand op een doodshoofd en blaast uit een lange stenen pijp bellen, emblemen van de kortstondigheid van het aardse leven en zijn geneugten (Afb 3). In ronde nissen in de zijden van de uitbouw links en rechts naast het reliëf troonen twee godinnenbustes, de rechter te herkennen als Diana, godin van de

Afb. 3. Detail uit ontwerp van afb.2.

jacht, en de linker zou Juno kunnen zijn, godin van de huiselijkheid, of Flora als symbool voor het buitenleven⁶. Van dat **Ouderhoek** rest ons verder niets meer dan de hekpilaren, die in de 19de eeuw voor de boerderij van familie Van Engen aan de westkant van de weg zijn gezet. Zij zijn niet door Van Logteren vorm gegeven.

Vegtvliet, Breukelen

Gelukkig zijn er nog twee levensgrote beelden van Ignatius van Logteren in de Vechtstreek bewaard gebleven die dagelijks te zien zijn vanaf de Straatweg in

Breukelen voor het huis **Vegtvliet**. Beide zijn gesigneerd 'IVL', maar de signatuur onder het vrouwelijke beeld, rechts, is later uitgebreid tot 'IVLogteren'. Het 'ogteren' is in onderkast uitgebeiteld, iets wat Ignatius en ook Jan nooit gedaan hebben. Ook de letter 'g' is anachronistisch. De gave zandstenen beelden stellen links Meleager en rechts Atalanta voor (Afb. 4).⁷ Het verhaal van Meleager komt uit de Griekse mythologie. Hij doodt het Caledonische everzwijn, echter niet dan nadat Atalanta hem te hulp is gesnelde. De beelden stonden in de 18de eeuw in grote blindnissen in de westgevel van **Vegtvliet** aan weerszijden van de midden-risaliel. Daar waren toen dus geen ramen. Die zijn pas in de 19de eeuw aangebracht waarbij de beelden naar het balkon verhuisden. Het was gebruikelijk dat een beeldhouwer van dit soort beelden eerst een ontwerp in klei boetseerde, dat in een oven gebakken werd tot terracotta. Die met de Italiaanse term *bozzetto* aangeduide modellen zijn zelden bewaard gebleven omdat het materiaal zo breekbaar is. Daarom is het bijzonder dat van het Atalanta beeld in het Rijksmuseum tot in de jaren '50 van de vorige eeuw een *bozzetto* aanwezig was,⁸ die sindsdien verdwenen is (Afb. 5).

Van beide beelden zijn tekeningen bewaard gebleven uit 1745 toen de beelden met nog andere uit de boedel van Jan van Logteren door de gebroeders De Wilde te koop werden

Afb. 4. Atalanta , beeld in zandsteen door Ignatius van Logteren, staand voor het huis Vegtvliet te Breukelen. Foto RDMZ.

Afb. 5. Bozzetto voor Atalanta beeld door Ignatius van Logteren. Foto Lichtbeelden instituut.

aangeboden (Afb. 6). Zij zijn van hen gekocht door de toenmalige eigenaar van Vegtvliet, Jean Cliquet, die de beelden de ereplaats in eerder genoemde gevelnissen gaf, die zij verdienen. Sinds het verschijnen van het boek over de Van Logterens hebben de huidige bewoners van Vegtvliet de beelden vrijgesteld en zijn zij op zoek naar passende sokkels.

Huis ten Bosch, Maarssen

In enige archiefstukken van de Amsterdamse koopmansfamilie Cromhout-Blesen komen betalingen aan Ignatius van Logteren voor waaronder één voor een hardstenen pedestaal voor Maarssen in 1723. De familie Cromhout bezat in Maarssen het buiten **Huis ten Bosch**. Ignatius heeft in Amsterdam voor die familie veel beeld- en ook stucwerk vervaardigd en het is niet onwaarschijnlijk dat hij ook voor Huis ten Bosch, behalve het à *f* 196,12 bepaald dure pedestaal, nog meer heeft gemaakt. Fischer wijst in dit verband op de wonderlijke fraai vormgegeven hekpilaar-bekroningen van de ingangspoort daarvan (Afb. 7). Fischer meent daar-

in een zuidoost Aziatische lotusbloemsoort te herkennen, de *Nelumbo Nucifera*. Mogelijk refereert die aan de liefhebberij voor exotische planten van de opdrachtgever zoals die aan de Vecht meer voorkwam.⁹

Ankeveen

Hoewel Ankeveen niet aan de Vecht ligt, is het zo nabij dat twee zich daar bevindende wapenstenen hier kort besproken kunnen worden. Bovendien bezat de opdrachtgeefster van de stenen, Maria Elisabeth de Waele (1693-1753), ambachtsvrouw van Ankeveen, terreinen aan de Vecht. Zij liet kort na haar aan-

Afb. 6. Tekeningen van de beelden van afb.4 door de gebroeders De Wilde, links Atalanta rechts Meleager. Rezelman coll.

treten als ambachtsvrouw begin 1732, twaalf armenhuizen bouwen, waarin zij twee wapenstenen liet in metselen. De ene steen toont haar wapen (Afb. 8) en de andere het spiegelmonogram van haar naam. De stijl van de stenen is typerend voor werk van Ignatius van Logteren, die in de herfst van 1732 overleed.¹⁰ Van hem bestaan o.a. in de Cromhouthuizen aan de Herengracht drie wapenstenen die goed vergelijkbaar zijn. De armenhuizen zijn tientallen jaren geleden afgebroken, maar gelukkig zijn de beide stenen gespaard gebleven in de tuin van de pastorie. Mevrouw De Waele woonde in het **Huis te Ankeveen**, dat in een park lag waarin een buitengewoon groot aantal beelden, siervazen, en bustes op pedestallen stond en een fonteinpartij voorkwam. In 1754 is na haar dood alles geveild; daarvan is een mooie beschrijving overgeleverd. Het huis is daarop afgebroken. Het stond waar nu de katholieke kerk zich verheft.

Afb. 7. Bekroning van hekpielaar van Huis ten Bosch te Maarsse, mogelijk door Ignatius van Logteren. Foto Fischer.

Afb. 8. Wapenstein van Maria Elisabeth de Waele te Ankeveen, mogelijk door Ignatius van Logteren. Foto auteur.

Afb. 9. Smeedijzeren hek met spiegelmonogram voorheen voor de koepel van Over Holland te Nieuwersluis, ontwerp van een van de Van Logterens. Foto E. Boeve.

OverHolland, Nieuwersluis

De huidige erfpachter van het terrein van **OverHolland** onthoudt passanten te water en die op het Zandpad het zicht op een buitengewoon fraai stuk smeedwerk, dat vòòr zijn tijd voor de koepel van dat buiten aan de Vecht stond (Afb. 9). Gezien het ontwerp van dat hek met alternerende balusters – afwisselend buikig boven en beneden – kan dat aan een van de Van Logterens toegeschreven worden. Het thema van de alternerende balusters is door hen bedacht en exclusief gebruikt in gevelbekroningen, als steunen voor trapleuningen en ook in stucwerk waar plaats was voor balusters. Het buitengewoon fraaie in smeedijzer uitgevoerde spiegelmonogram in het midden van het hek is dat van de opdrachtgevers Jan van Mekerens en Margaretha Rutgers, de doopsgezinde eigenaren van **OverHolland**, die het buiten rond 1732 in bezit kregen. Het monogram is te vergelijken met dat in het balkonhek achter op huis **Oostermeer** aan de Amstel te Ouderkerk. Het zeer rijke hek is opgebouwd uit maar liefst drie in vormgeving verschillende balusters aan weerszijden van het gekroonde middenstuk, dat in zijn flanken het typische door Daniel Marot ingevoerde ruitenpatroon vertoont. Daar Ignatius van Logteren in 1732 nog tot oktober werkzaam was is niet uit te maken of hij of zijn zoon verantwoordelijk is voor het hekontwerp.¹¹ Het smeedwerk zal door de smid Uljé zijn gemaakt, die vaak met de Van Logterens samenwerkte. Het huis zelf, dat zich al sinds 1980 in restauratie bevindt, bevat in hout

Afb. 10. Hek van Hoffwerk te Breukelen door Jan van Logteren, nu voor paviljoen Welgelegen te Haarlem. Foto RDMZ.

gesneden decoraties om in ieder geval één schoorsteen, die wat stijl – Lodewijk XIV – en uitvoering betreft, sterk lijken op die in Herengracht 475 te Amsterdam in de De Moucheron-kamer. Die zijn daar door Jan van Logteren aangebracht. Ook in de rechtervoorkamer van het huis **Queekhoven** in Breukelen zijn zeer verwante soortgelijke schoorsteendecoraties te zien. Of die origineel daar aangebracht zijn of later vanuit een ander huis is niet zeker. De eigenaren van de drie buitens maakten in dezelfde tijd allen deel uit van dezelfde kring van doopsgezinde opdrachtgevers van de Van Logterens.

Hoffwerk, Breukelen

Op 26-04-1774 stond in de *Amsterdamsche Courant* de volgende advertentie:

“Uit de hand te koop twee extra grootte en fraaye kabinetten versierd met 16 beelden van den beroemden Van Logteren, Grotwerken enz. Te zien op de Hofstede Hoffwerk te Breukelen.” Twee en veertig jaar na het overlijden van Ignatius en bijna dertig na dat van Jan van Logteren was men niet meer op de hoogte dat het om twee personen ging. Het is dus niet uit te maken of het om werk van de vader of de zoon ging. De toevoeging ‘Grotwerken’ doet vermoeden dat het hier niet om meubels gaat maar om tuinpaviljoens. Twee van dergelijke koepel-achtige gebouwtjes staan in *De Zegepraalende Vecht* op etsgravure nr. 40 aan weerszijden van het huis **Hoffwerk** aan de Vecht. Van de, mogelijk houten, beelden is verder niets bekend. Eén kunstwerk dat behouden bleef van het buiten¹² is het toegangshek (Afb. 10). Door Fischer is dit toegeschreven aan

NIEUWERHOEK, van Loenen, op den Stoopdaal van de Vecht. NIEUWERHOEK, van Loenen, op den Stoopdaal van de Vecht.

Afb. 11. Nieuwerhoek te Loenen vanaf de weg door D. Stoopendaal in De Zegepraalende Vecht, 1719.

Jan van Logteren.¹³ Gezien de rococo versiering ervan moet het tussen 1738 en '41 gemaakt zijn. Jan van Logteren is eerst in de herfst van 1737 op de rococo-stijl overgegaan en heeft na 1741 geen aanwijsbaar werk gemaakt. Waarschijnlijk is ook het ijzerwerk door Jan van Logteren ontworpen en was het de van oorsprong Franse kunstsmid Ullier, zich hier Uljé noemend, die het wrochtte. Daar de pilaarbekroningen wat stijl betreft nog dicht bij de Lodewijk XIV stijl staan ware als jaar van uitvoering 1738/'39 aan te houden.

Roserust, Loenen

Over het onopvallende buitenplaatsje **Roserust**, dat zich voorheen uitstreckte tussen de Dorpsstraat en de Rijksstraatweg te Loenen, is enige jaren geleden uitgebreid geschreven.¹⁴ Fischer wijdt aan het stucwerk eveneens een kort stuk.¹⁵ De hand van Jan van Logteren is daar duidelijk te herkennen in het stuc-

Afb. 12. Bovendeurstuk in stuc, Apollo voorstellend met links een gevel, die het huis Nieuwerhoek zou kunnen uitbeelden. Foto RDMZ.

Afb. 13. Omphale, alias de Eerste Volwassenheid, stucbeeld boven deur op Nieuwerhoek te Loenen. Foto RDMZ.

Afb. 14. Marmeren borstbeeld, Juno, door Jan van Logteren. Foto RDMZ.

werk van de overlangs in tweeën gesplitste middengang. Het huis kon zo door twee families bewoond worden.

Nieuwerhoek, Loenen

Al weer dertig jaar geleden beschreef ondergetekende kort¹⁶ het decoratiewerk op de buitenplaats **Nieuwerhoek**, dat de gangen en een kamer daar zowel in hout als in stuc verfraait. Fischer¹⁷ heeft dat sterk uitgebreid met veel foto's en beargumenteert waarom als jaar van aanbrengen van die decoraties en waarschijnlijk van een flinke verbouwing 1737 in aanmerking komt. Eind 1736 werd de buitenplaats gekocht door Leonard Lups (1683-1759) en zijn vrouw Cornelia Rutgers (1690-1754). Leonard was vernoemd naar zijn grootvader Leonard van Hoek, die ook een grootvader van Cornelia was. Zij waren achterneef en -nicht. Dat soort verbintenissen was in hun families niet ongebruikelijk, mede om het vermogen bij elkaar te houden. Hun oudoom Adriaan van Hoek (1638-

1703) en oudtante Cornelia Bierens (1649-1719) waren de bouwheer en -vrouwe van **Nieuwerhoek** in de vroege tachtiger jaren van de 17de eeuw. Zij hadden dat huis gebouwd op de plaats waar de Fransen in 1672 over de boerderij van Adriaans vader Jan van Hoek (1595-1674) de rode haan hadden doen kraaien. In *De Zegepraalende Vecht* is op plaat nr.57 te zien hoe dat huis er uitzag (Afb 11). Het had zoals tot de 18de eeuw gebruikelijk kruiskozijnen met glas-in-lood vensters en aan de tuinkant een balkon om van boven mooi zicht te hebben op de *parterres-de-broderie* tussen huis en weg. In 1710 had de weduwe Van Hoek het buiten verkocht, dat dus na 26 jaar weer terug kwam bij telgen van de Van Hoekfamilie.

De welgestelde familie Lups zal het inmiddels bijna zestig jaar oude huis wat ouderwets gevonden hebben en overgegaan zijn tot modernisering waartoe zij Jan van Logteren aantrokken. Waarschijnlijk zijn daarbij de kruiskozijnen vervangen door schuiframen met ruiten in houten roeden. De Vechtgevel kan voordien met een tympaan getooid zijn geweest die toen vervangen is door een met twee zware voluten gedekt fronton. Een aanwijzing voor deze veranderingen kan gevonden worden in de in stuc aangegeven gevel naast de Apollo putto in de cartouche boven de dubbele deuren aan de noordzijde in de hal (Afb. 12). De gang en de hal werden met grote marmeren platen belegd van 150x300 cm die uit één blok gezaagd zijn en *à livre ouvert* zijn gearrangeerd op een bed van schelpen. Twee stel dubbele eiken deuren en vijf enkele deuren alle aan de gangzijde versierd met hetzelfde uit zacht hout gesneden acanthusbladmotief vervangen de oude deuren. De trappen naar de opkamer, de eerste verdieping en de zolder werden voorzien van nieuwe modieuze leuningen. In plaats van balusters kregen die een nogal wilde invulling, die oogt als een voorbode van het rococo dat Jan van Logteren later dat jaar – 1737 – zou omarmen. Het dakraam dat het trappenhuis en de bovengang verlicht, geen overbodige luxe in een tijd waarin men het met kaarsen of olielampen moest doen, is wellicht ook een innovatie die aan Van Logteren te danken is. Zij pasten dergelijke daklichten ook vaak in andere buitenhuizen en in Amsterdam toe in navolging van Franse voorbeelden. De hal, de gang en de overloop boven werden voorzien van plafonds met ornamenteel stuc, aan de wanden kwamen, ook in stuc, figuratieve versieringen. Tenminste drie van de vier kamers op de begane grond kregen eveneens stucplafonds, waarvan er een nog met een figuratieve decoratie met putti en een Juno van de hand van Jan van Logteren getooid is. De andere zijn in de loop der eeuwen volkomen veranderd van karakter.

Boven de vier deuren in de gang beneden heeft Van Logteren in fraaie barokke cartouches de vier leeftijden van de mens in de vorm van figuren ten halve lijve aangebracht: bij binnenkomen rechts de Jeugd met daartegenover de Ouderdom; boven het volgende stel deuren zien Omphale en Hercules elkaar

aan, zij staan voor de Eerste Volwassenheid en de Volle Levenskracht. Omphale is te herkennen aan een spinklos (Afb. 13) en Hercules aan zijn knots en leeuwenvel om zijn schouders. Omphale was een prinses op wie Hercules zo verliefd raakte, dat zij alles met hem kon doen. Zij zette hem aan het toentertijd typisch vrouwelijke spinnen van wol ten behoeve van het weven, waarover zijn omgeving zich vrolijk maakte. Daar opdrachtgever Lups in het textielvak zat was de voorstelling voor de toeschouwer, die zijn klassieken kende, een mooie toespeling.

Ten slotte kan gemeld worden dat een marmeren borstbeeld van een geïdealiseerde jonge vrouw met diadeem en een parelsnoer in het haar, naar alle waarschijnlijkheid Juno, de Vechtstreek verrijkt (Afb 14). Achter op het beeld staat in kapitale schrijffletters *J.V.L.* gekerfd, het monogram van Jan van Logteren, zoals hij dat tot ca. 1739 gebruikte om zich te onderscheiden van zijn vader, die met Romeinse kapitalen signeerde.

Het feit dat haar neus niet geschonden is en dat zij geen tekenen van weersinvloeden vertoont wijst erop dat het beeld meestentijds binnen heeft gestaan of op een plaats in een gevel uit de regen. Ook nu staat het binnen. Een op precies dezelfde wijze gesignd en even groot gaaf marmeren borstbeeld is te vinden in het Gulbenkian museum in Lissabon in Portugal.¹⁸ Het stelt een faunische Bacchus voor. Waarschijnlijk maakten de beelden deel uit van een grotere serie, die geheel verspreid is geraakt. Stond die ooit aan de Vecht?

E. Munnig Schmidt

Loenen 2006

Noten

1. Fischer, P.M., 2005, *Ignatius en Jan van Logteren beeldhouwers en stuc kunstenaars in het Amsterdam van de 18de eeuw*, Canaletto, Alphen aan de Rijn, bezorgd door E. Munnig Schmidt.
2. Fischer, P.M., 1999, Inveni! De beelden van Boom en Bosch staan in Arnhem, *Niflarlake Jb.*, blz. 39-50.
3. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 123-131.
4. Munnig Schmidt, E., 1996, Ignatius en Jan van Logteren beeldhouwers in de Vechtstreek, *Niflarlake Jb.*, blz. 74-78.
5. Meischke, R., 1997, in *Plaatsen aan de Vecht en de Angstel*, blz. 17-18.
6. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 163-166.
7. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 159-162.
8. Scholten, F. 2005, Twee teruggevonden bozzetti van Ignatius van Logteren (1685-1732), *Bulletin Rijksmuseum*, jg.53 nr.2, blz. 126-139.
9. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 185-186.
10. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 310-311.
11. Achterbergh, J.W.N., jr., 1948, Het Hek van de voormalige buitenplaats 'Hoffwerck', *Niflarlake Jb.*, blz. 14-16; A.J.A.M. Lisman, 1994, Toegangshekken in de Vechtstreek, *Niflarlake Jb.* blz.22; E. Munnig Schmidt, 1997, Hoffwerk. Een verdwenen buitenplaats, *Niflarlake Jb.*, blz. 50 en 52.

12. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 436-437.
13. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 489-490.
14. Munnig Schmidt, E., 2002, De buitenplaats Roserust te Loenen, *Nijfjarlake Jb.*, blz. 43-61.
15. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 364-366.
16. Munnig Schmidt, E., 1977, Vroeg stucwerk aan de Vecht, *Nijfjarlake Jb.*, blz. 54-56.
17. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 413-423.
18. Fischer, op.cit. noot 1, blz. 437-440.